

PERSPECTIVA DEL PERIODISME INDEPENDENT I CRÍTIC I EL PERIODISME D'INVESTIGACIÓ

Bru Rovira
Periodista

Ponència transcrita

Parlar de la independència del periodisme és complicat perquè no ha existit mai, el periodisme viu dels mateixos conflictes de la societat i el conflicte és inherent a l'ésser humà. De fet, podríem dir que la història de la humanitat és la història dels conflictes i com els resollem. L'historiador Toynbee diu que tota societat es troba, en el curs de la seva existència, amb una sèrie de problemes que individualment i col·lectivament ha de resoldre. Cada problema és un problema i la manera com el resollem és el que ens conforma com a individus i com a societat. El periodisme també viu en aquest conflicte que Fontcuberta sempre ha definit que el nostre conflicte, el dels periodistes, és la tensió que es produeix entre aquesta cerca de la necessitat de trobar, d'explicar la veritat, i les dificultats que es presenten per fer-ho. Això ha estat sempre al llarg de la història. El que sí és diferent i que avui canvia és el moment històric que ens ha tocat viure ara i els reptes del present i del futur. Avui el periodisme té uns problemes lligats a la societat actual, que ens plantegen preguntes noves sobre el periodisme "d'abans d'ahir".

La pregunta que ens ocupa és, doncs, què ha canviat, què li passa al periodisme, perquè penso que, de fet, aquest és l'ambient que hi ha sobre la nostra feina, què li passa a la societat perquè hi hagi un malestar tan gran, una sensació d'engany, una inseguretat absoluta sobre les coses de les quals se'ns informa, que ens hagi allunyat d'aquest sentit de la veritat que sempre ha estat el que el periodisme pretén. Quan jo era petit me'n recordo que als bars i a les cases i els casinos, quan algú arribava amb alguna notícia, per demostrar la força i la veracitat del que deia, acostumava a afegir amb entusiasme, com si tingués una prova indiscutible, deia "això és veritat perquè ho ha dit La Vanguardia". No sé si us en recordeu d'aquesta frase. El meu pare deia "això és veritat perquè ho ha dit El Correo Catalán". Però en realitat el que deien és que el que estava escrit en el diari era un dogma de fe, era veritat perquè ho deia el diari. La gent s'ho creia, el diari era una prova irrefutable per a tothom. Avui, davant d'una informació del diari, ho diu el diari, ho diu la televisió, la gent més aviat abaixa el cap i pensa "segur que és una informació interessada, si no és directament una informació falsa o manipulada, o una mentida", aquest jo diria que és el sentiment general.

Si agafem per exemple la premsa d'avui o la història recent del país hi ha casos que segueixen com una mena de sèrie novel·lesca, com podria ser per exemple si agafem la corrupció a València, o agafem el tema de l'11-M, l'atemptat dels trens. Encara en el primer tema, segons el diari que llegim és una història, segons el que llegim és una altra. L'11-M encara avui és un complot per a una sèrie de diaris importants, per a tot un grup mediàtic. O dos temes també molt importants de la història recent espanyola, com podria ser la nostra guerra, la transició i la pròpia memòria històrica, segons el que llegim, els fets són completament diferents, les interpretacions diferents, etc. Per tant la veritat, aquesta veritat, avui depèn de la posició ideològica del diari fins a l'extrem que els mateixos fets poden ser completament diferents en un o altre grup, segons qui fa la narració. Allò de "ho diu La Vanguardia" s'ha acabat. És evident que el periodisme d'avui ha perdut la innocència, ja no podem afrontar la lectura o la visió de

la televisió d'una manera innocent, no podem dir això ho diu aquí i és així. Hem de treballar, hem de tenir una actitud interpretativa i hem de buscar informacions diferents, llibres, etc., per poder donar suport o per poder convertir allò que diuen els diaris en alguna cosa que ens sigui interessant. Ningú es creu el que es publica com si fos doctrina, veritat envasada. Avui es volen saber quines són les intencions que té la informació.

Recordo a la guerra dels Balcans, hi havia el Peter Handke, un escriptor austríac, és un home que va fer el galdós paper de posar-se del costat de la Sèrbia de Milosevic durant els bombardejos i la guerra dels Balcans. Handke tenia una frase per ridiculitzar els periodistes bastant divertida, i jo crec que bastant acurada, que era, que proposava que al costat de la signatura, quan nosaltres viatjàvem, quan anàvem d'enviats especials, s'hi posés una fitxa explicant qui pagava el viatge, qui eren els accionistes de l'empresa per a la qual treballàvem, les seves dependències polítiques, a quin hotel havíem dormit i quant ens havia costat tot això.

El periodisme, a més a més d'aquestes complicacions del que és l'empresa, la dependència, etc., també ell mateix existeix com a subjecte del que escriu. Fins i tot quan parlem de ser el més objectiu possible -que aquest tema de l'objectivitat és un tema que es discuteix molt a les facultats i és completament impossible-, quan provem de tenir en compte totes les fonts, fer convergir als nostres articles el màxim d'elements per tal que el lector pugui fer-se una idea de les coses per si mateix, fins i tot aleshores sempre queda el factor humà, la personalitat del propi periodista. Com diu magistralment l'escriptor Jorge Luis Borges en una cita que poso jo amb tota la intenció al començament del meu llibre *Àfriques*, "la historia universal es un infinito libro sagrado que todos los hombres escriben y leen y tratan de entender y en el que también los escriben". Aquell que escriu també s'escriu a si mateix. Com diu Kapuscinski a *Ébano* "nosotros moldeamos nuestro paisaje y él moldea los rasgos de nuestros rostros".

Però el tema de la subjectivitat del reporter no crec que sigui avui l'assumpte principal. Avui l'assumpte sembla que és precisament aquest tema que parlàvem de la manipulació, aquest malestar i la falsedat. Penso que fins i tot s'ha arribat a l'extrem que és el propi lector, el propi espectador, qui també reclama que els mitjans li diguin el que ha de pensar, segons la seva pròpia posició ideològica; prefereix la propaganda a la realitat. La doctrina s'imposa al criteri. S'enamora dels columnistes doctrinaris i prescindeix de fer l'esforç que significa conèixer el que està passant. Sembla com si hi hagués una terrible mandra a pensar per un mateix. Aquella idea segons la qual, aquella idea antiga que deia que la informació serveix per fer-te una idea pròpia de les coses, és per ajudar a crear ciutadans lliures i amb criteri, ha quedat enterrada per una societat que demana doctrina i uns periodistes que cada vegada se semblen més al rector de la parròquia fent el sermó de diumenge. Les tertúlies han anat degenerant en un exemple clar d'això que estic dient. A mesura que els periodistes substitueixen en el seu discurs a la pròpia societat, la societat civil, es van convertint en aquesta mena de púlpit de la doctrina on en comptes de fer d'intermediaris, que és la nostra feina, nosaltres som gent que el nostre ofici és un ofici de dinamització de la societat, nosaltres hem d'oferir espais perquè la gent s'expressi, però nosaltres no som els que hem d'explicar les coses, de fet la societat democràtica, quant més democràtica és, més s'explica a ella mateixa a través dels periodistes.

Doncs avui veiem –una vergonya pel periodisme- com el periodista és el que fa el discurs sencer. Si per exemple un dia hi ha una vaga d'ensenyament, o hi ha problemes econòmics, financers, etc., normalment es trobaran un grup de periodistes al matí que els hi expliquen el que està passant. Jo preferiria que ens ho expliquessin els mestres o que la societat civil tingués l'expressió d'ella mateixa i el seu propi debat en el periodisme. Això no està passant, hi ha com una mena de segrest d'això. Evidentment, això baixa el discurs perquè el periodista és un personatge que sap una

mica de tot però no sap res en profunditat, la seva feina és la de transmissor. Si escoltem la ràdio, per exemple si comparem la SER i la COPE, escoltem Intereconomia o escoltem La Sexta, llegim "El País" o "La Razón", "La Vanguardia" o l'"ABC", és evident que el corpus doctrinari és superior a la informació, hi ha més doctrina que informació. I sembla que això satisfà als clients, pel que es veu.

Tinc la impressió de vegades que la gent, quan hi ha discussions, pensa o vol discutir, agafa un diari per saber què ha de pensar sobre els temes del dia: què penso sobre la guerra d'Iraq, l'impost de succions o el límit de velocitat. Què diuen els meus, aquest és el tema, què diuen els meus i què he de pensar. Això és un tema que domina completament sobre la pregunta "què penso jo, com argumento el que penso, per què ho penso". Els diaris haurien d'ajudar a conformar el criteri personal i haurien de molestar, agitar, contradir, provocar, acompanyar, obrir portes mentals, suggerir, assenyalar coses que no es veuen, il·luminar ombres i, en canvi, tens la impressió que la gent agafa un diari per saber com s'ha de posicionar.

Hi ha un exemple que al llarg de la meua trajectòria com a reporter he anat notant molt, que és molt curiós de veure com ha succeït això. Jo quan vaig començar, ja fa 30 anys, a fer de periodista recordo que una de les coses més boniques de l'ofici i més divertides era precisament la particularitat del reportatge a les societats que visitaves. Quan tu feies un reportatge, un viatge a Andalusia, aquí o allà, al País Basc, o a un barri de Barcelona, la particularitat del lloc on anaves, com la gent s'expressava, com la gent pensava, com la gent argumentava, era singular, fins i tot en la manera de parlar. Avui, tu agafes un avió, te'n vas a Sevilla a fer un reportatge i l'argumentari del personal –te'n vas pel camp, te'n vas a veure un pastor, te'n vas a veure un capellà, te'n vas a una escola, te'n vas a veure un mestre-, l'argumentari és el que escolten a la ràdio. O sigui que s'ha anat traslladant d'aquesta idea pròpia del discurs, d'aquest ciutadà que opina a partir de pensar per ell mateix, ha anat situant-se, emocionalment sóc de dretes, són d'esquerres, sóc d'aquí, sóc d'allà, llavors argumenten ja amb aquesta menjada de coco, per dir-ho d'alguna manera, diària que els mitjans fan sobre ells.

De fet el periodisme, el bon periodisme, hauria de ser no el que he de pensar sinó la pregunta que m'he deixat de fer. Aquest, per a mi, és el bon periodisme. Per això el bon periodisme sempre és molt molest, és com una mosca collonera, com el definíem l'Eugeni Madueño i jo en un llibre que vam fer sobre l'ofici de reporter. Quan la societat, quan les persones, quan un mateix es pensa que ja ho sap tot i que ja ho té tot clar, el bon periodisme li ensenya que hi ha una altra manera de mirar, una altra manera de veure les coses i que es pot veure d'una altra manera. Això, avui dia, sembla que sigui profundament molest. I la uniformitat, l'evitar més preguntes, és precisament la força que té la política o que té l'economia sobre el periodisme.

xx

Avui la propaganda, el gregarisme, el conformisme, el sectarisme, la mandra de saber o la por s'han instal·lat completament a l'ofici. Jo crec que de la mateixa manera que s'ha instal·lat a la pròpia societat democràtica perquè, de fet, nosaltres els periodistes no som els que tirem del carro de la societat sinó que som uns personatges més del teatre de la vida, nosaltres som, com he dit abans, els que estem parlant i fent d'intermediaris però som un reflex de la societat, a nosaltres els periodistes ens posa la pròpia societat. A les societats totalitàries, aquesta posició vertical del periodista, aquesta cadena de transmissió del poder, és una cadena sense fissures. Jo recordo l'exemple de quan treballava a l'època de Franco, a finals de la vida de Franco, doncs per exemple quan vaig treballar al "Tel/Exprés" o a l'"Arreu". A l'"Arreu" concretament recordo que havíem de portar la revista –no sé si recordeu aquesta revista catalana que va durar poquíssim- l'havíem de portar una vegada l'havíem escrita al Govern Civil i ens posava el tampó, ens donava llum verda perquè poguéssim sortir. Això era brutal, es feia així, tu havies de presentar el producte, et donava el tampó i tenies llibertat per treure-ho. Hi ha una anècdota divertida, que la vam viure amb el Xavier Vinader, que

vam fer un suplement sobre Puigantich, sobre la mort de Puigantich i el garrot vil i tot això, i el Xavi, que era un llançat, va escriure en un dels peus de foto que sortia l'advocat, va escriure la frase "la sentència estava dictada abans del judici". Al Govern Civil es van posar com una moto, però ja estava tot el número fet i ens vam passar amb el Carlos Esteve, el Vinader i jo, no sé si vam estar gairebé un dia sencer amb un rotulador tatxant tots els peus de foto perquè poguéssim sortir la revista i finalment va sortir però amb allò tatxat una per una.

Això, avui dia, a la societat democràtica evidentment no funciona d'aquesta manera, no tenim la censura directa. La relació del poder amb el periodisme és molt més difusa, més complicada, però hi ha un fet claríssim, no hi ha ni un sol director de diari que no compti amb el consensum del poder del país en el que viu. O sigui, a Espanya, estic parlant d'Espanya, no n'hi ha ni un de sol que estigui fent de director d'un diari amb la llibertat personal de no tenir la benedicció per l'aparell polític. Si us en recordeu hi ha un exemple lamentable d'aquesta dependència de la informació, dic pel periodisme, que és l'exemple aquest de quan va haver-hi l'11-M, l'atemptat d'Atocha. No sé si recorden que el senyor Aznar va trucar a tots els directors de diari i els hi va dir que ho havia fet ETA. I l'endemà –i hem de ser justos aquí perquè l'únic diari que no ho va publicar així va ser *La Vanguardia*- però tota la resta de diaris ho van publicar així i van posar la gamba, no?, es van equivocar tots. Normalment, un director de diari, si el truca el president del Govern i li diu el que ha d'escriure o el que ha passat, perquè el director del diari normalment li hauria d'haver contestat, molt bé, deixa'm, truca'm d'aquí mitja hora o ja et trucaré jo, una vegada penja el telèfon hauria de trucar als seus especialistes en el tema, els seus especialistes en local que tenen tots els diaris, o que tenien, que es dedicaven a la investigació, que tenien bones fonts, els hauria de trucar i preguntar-los si és veritat, què ha passat, si ha estat ETA o si no era ETA... Jo tinc la certesa, perquè conec periodistes que es dediquen a això, que molts periodistes d'aquests ja sabien que no era ETA, però la paraula del president del Govern es veu que era llei per a periodistes que ja no tenien estructures de contactes, que ja no creuen en la força de la informació sinó que creuen en la força de la propaganda; pesa més l'opinió del president que l'opinió dels seus reporters. De fet, han construït una estructura laboral en la qual no els preocupa tant tenir el reporter d'investigació, el torracollons de camp, el tio que sap..., això és costós i és complicat, però és com s'ha fet sempre el periodisme. En aquest moment el director està més preocupat amb qui dina i amb qui sopa, sobretot parlant de temes empresarials, viabilitat del diari, etc., i després això té un preu informatiu, evidentment. I després és en el món en el qual se senten còmodes. Abans el periodista era la persona més marginada, que vivia, com deien, el lloc natural del periodista era més aviat la barra del bar, vivia més al marge de les estructures del poder.

En aquest cicle heu parlat, o parlareu em sembla, de la relació entre el poder econòmic i polític amb el periodisme. A part de la dependència amb el poder, de la dependència política i econòmica, és també evident que avui la informació, com tot a la societat, s'ha convertit en una mercaderia. La quota d'audiència és la qualitat, o sigui, la qualitat d'un producte no dependrà de com és aquest producte en si mateix sinó de la quota d'audiència que tingui. Les vendes són el baròmetre que indica l'interès de les coses que fem. Aquest és un tema que el deixaré pels que vénen, que en parlaran més. I jo sí que recordo com a exemple d'aquest canvi, que és un canvi molt important això, recordo que quan jo em dedicava a la cultura i als espectacles a *La Vanguardia* també i al *Noticiero Universal*, quan fèiem reunions de la direcció o del consell de redacció sempre, quan tu presentaves ha sortit aquest llibre o es fa aquesta obra de teatre o temes culturals d'aquesta mena, que és el que tractava jo, sempre la discussió era l'interès que pot tenir això, si és un grup experimental, si és bo, si té qualitat, aquests músics qui són... això és el que discutíem. Avui, la pregunta automàtica és ¿aquest llibre –no pregunten si és bo- quant ha venut?, o pregunten ¿quanta gent ha anat a veure aquesta obra? Per tant, la feina aquesta del periodisme que és com una finestra de la societat on la gent que està investigant, la gent que fa

coses noves, la gent que fa productes interessants podria i hauria, nosaltres tindríem el deure d'exposar-los perquè el públic estigués en els debats creatius i perquè tothom hi pogués anar, resulta que està segregat també aquest espai i és un espai pel comerç de llibres que es venen molt o d'obres que es visiten molt o de pel·lícules que depenen de la indústria que la gent hi va molt. Això és lamentable. I quan parlem de la televisió, fins i tot a la pública també passa el mateix, o sigui costa molt que una televisió pública accepti que la qualitat o la funció pedagògica, etc., de la televisió pública pugui competir amb la supervivència que està marcada per les quotes d'audiència. O sigui, el debat entre les quotes d'audiència, la part comercial, i la part de continguts fa molt temps que s'està desequilibrant a favor de la part comercial.

Aquest tema no només passa malauradament a l'interior de les empreses –perquè això que estic explicant sembla que sigui un tema més aviat de les estructures dels mitjans-, sinó que jo crec que també passa i s'ha estès –que això és encara pitjor- en el treball de camp, en el reportatge, en l'enviat especial, que és el que he estat jo. També nosaltres, també la gent que fem terreny o que fem carreteres secundàries, i que a mi m'agrada moltíssim com a definició del que hauria de ser el treball meu, també ens està passant. I és curiós, ens hauríem de fer la pregunta de què està passant precisament ara que vivim en un món on la tecnologia ens permet conèixer les coses pràcticament en directe i, aparentment, Internet i les xarxes socials fan que gairebé no quedin secrets, aparentment tot ho sabem, tot ho veiem, tot ho veiem al minut, què passa per què paradoxalment la sensació de fracàs del periodisme sigui molt superior als temps aquells on es deia aquesta frase que he dit al principi. Això és veritat. Què està passant? Hi ha un defecte, la tecnologia ha canviat tant? Això que deia del directe, jo mateix que sóc relativament jove, he conegut la crònica que envies per un telèfon d'una centraleta que has de fer una cua de tres hores en un hotel, barallant-te amb altres periodistes –a Romania concretament, em recordo a l'època del Ceausescu, que encara ho enviàvem així, havies d'escriure la crònica en una llibreta, llavors havies de buscar un hotel, t'havies de barallar, havies d'aconseguir una línia internacional, ho dictaves a un linotipista que ho escrivia des de la redacció-, jo he viscut això, i avui podria viatjar a qualsevol lloc del món i amb un telèfon, una càmera estar-me filmant a mi mateix i transmetent en directe a qualsevol lloc, tindríem cobertura a qualsevol lloc. O sigui que, tecnològicament, el canvi és espectacular i, en canvi, jo tinc la impressió que la sensació de desinformació és avui superior a abans.

Hi ha una pel·lícula que sempre la cito, que explica molt bé aquesta idea, que és *En tierra de nadie* sobre Bòsnia, és la història d'una persona que queda en terra de ningú, enmig d'unes trinxeres, i que té una mina posada a sota i és una història impressionant en la qual hi ha una periodista de la BBC que està fent una història, un reportatge, i va explicant això. D'aquesta pel·lícula, jo el que trobo interessant és que hi ha un moment -ella va explicant la història i està en contacte amb Londres amb el realitzador-, hi ha un moment en què està filmant i el realitzador, des de Londres, li diu "més a l'esquerra, enquadra"; ostres, de cop i volta aquella persona que està en el terreny, que ha anat allà, que coneix, que ho sap, que ha parlat amb la gent, que és la que ha de dirigir la informació, de cop i volta hi ha un canvi del poder i el que està a Londres li diu el que ha de fer. Li diu la tesis, el que està a Londres, que no en té ni idea. Normalment, antigament, el que estava a Londres o el que estava a Barcelona trucava a l'enviat especial i aquest li explicava què estava passant en aquell país i, normalment, el que estava fora li preguntaria què n'opinava, com s'havia de tractar el tema, què li semblava, això seria el reporterisme d'abans, i discutirien el titular, com ho presentaven. Avui el periodista, quan el veus al terreny, el veus agitat, amoïnat per complir l'expectativa de titular que li han donat fa dues hores o la línia que se li ha marcat. És a dir, ja no estem en un món on ens interessa l'altre sinó que estem en un món que anem a veure l'altre per interpretar nosaltres el que a nosaltres ens interessa. Estem parlant més aviat de nosaltres que de l'altre.

Hi ha un exemple que a mi em sembla bastant paradigmàtic d'aquest tema. Quan hi va haver els bombardejos sobre Iraq, sobre l'hotel Palestina, on estaven tots els periodistes, va començar a haver-hi una mena de *crescendo* on el periodista que estava a l'hotel Palestina cada vegada era més subjecte i protagonista del que estava passant durant la guerra. I va arribar un moment que fins i tot els locutors preguntaven a l'enviat especial si havia dormit bé, com estava, si tenia por, si les bombes, si tal i qual. De cop i volta es va traslladar el que és enviar un tio a un lloc, una persona que tu envies perquè t'expliqui el que està passant, no només això sinó perquè ho expliquin aquells a qui els passa, perquè ell és el transmissor, ell és el micròfon, i de cop i volta això es comença a diluir i ell, la persona que hem enviat, es converteix en el protagonista. Per què? Perquè tenim aquesta sensació de proximitat emotiva amb ell i la seva història ens interessa més que la història dels propis iraquians. Això va acabar amb la mort del càmera Couso. Va ser terrible com va acabar aquesta història, però en realitat es va veure com és la deriva del periodisme actual on anem a explicar històries nostres amb referències emocionals nostres, i de l'altre ja en parlarem.

El periodisme d'espectacle crec que a Espanya va començar amb el cas Alcàsser. Abans d'Alcàsser encara hi havia una certa decència en el tractament dels assumptes socials. Però a Alcàsser s'anava creant un clima. Jo me'n recordo d'aquest segrest que a mi em va tocar cobrir i hi havia abans de que es descobrís el que era la realitat de la vida, que és que les havien matat uns veïns, era que tot això ho havia fet gent pròxima, propera, gent que les veia en el col·legi, els hi venien droga, etc., i abans d'això ja hi va haver un deliri fabulador de la premsa que ens vam embrancar en històries, i fins i tot es va arribar a dir que si les havien segrestat uns àrabs, que si les havien portat a prostíbuls de l'Àrabia Saudita o del Magrib; hi havia com aquesta bola enorme d'il·lusions d'una societat que esperava que allò no anés amb nosaltres, no ho havíem fet nosaltres, havia de ser una cosa molt greu, tres noies, innocents, etc. Doncs allò, que ja es va inflar així, va acabar amb una catarsi a la plaça del poble d'Alcàsser, on la Nieves Herrero va organitzar un plató que van maquillar i vestir els familiars i es va dedicar, jo no sé si recorden com va anar però el directe d'allò va ser brutal, de cop i volta ens trobem amb un crim horrorós, amb tres noies massacrades, violades, i una periodista que es dedica, que munta un plató com un teatre –que el van llogar a fora- i es dedica a incitar les emocions de la gent. Allò va ser el principi d'una cosa que s'ha convertit diria jo en una mena de *crescendo* que no té límit. Aquest canvi sí que ha estat, des del meu punt de vista, un canvi molt important. Aquest és un dels grans canvis dels que parlava, aquest és un canvi realment fort.

Neil Postman ha descrit a *Tecnòpolis*, que és un llibre molt interessant, com la tecnologia ha modificat els hàbits de pensament i redefineix la terminologia de conceptes tan importants com llibertat, veritat, intel·ligència, saviesa, memòria o història. "Avui, totes aquestes paraules", diu Postman, "semblen les mateixes però no tenen el mateix significat. El món de la paraula impresa, de la oralitat, ha estat substituït per la imatge i l'ordinador. La paraula als llibres eren abans la lògica, la seqüència, la història, l'exposició, la narració. Avui, la televisió i la imatge emfatitzen la gratificació immediata, la resposta emocional ràpida i la simultaneïtat". El pensament "tecnòpoli" fa que la tècnica, el càlcul, sigui superior al judici humà, les ciències s'imposin per sobre de les humanitats. Aquest també jo penso que és un dels canvis profunds que hi ha hagut. Hem passat d'una manera d'entendre la vida, d'explicar-la, la narració llarga, a un món que és molt més d'emocions, on el context no pesa tant, on pràcticament no hi ha passat i no hi ha futur, les històries són històries del moment. És com si viatgéssim en un tren però cada dia estem en una estació diferent i expliquem aquella estació però no ens en recordem ni d'on ve el tren, ni d'on va sortir, ni què passava a l'estació del dia abans i no ens interessa què passarà a l'estació del dia després. I quan tanquem aquella estació on hem estat explicant-ho tot també ens en oblidem. Jo recordo amb tristesa, molta tristesa, com després d'haver viscut l'emoció i fins i tot la solidaritat de la guerra dels Balcans i del que va significar Sarajevo per a la ciutat de Barcelona, no hi vam tornar mai més. O sigui, va haver-hi

una època en què tots els periodistes, totes les ONG, tothom, anava a plantar la bandera a Sarajevo i els focus del món estaven tots allà ficats i ho explicaven tot, tot, com era el forner, com eren els nens, què passava a les escoles, què passava als hospitals, no s'escapava ni un detall, històries d'amor, històries de, tot. Es va acabar la guerra i, com uns firaires, vam treure els focus i vam marxar cap a una altra estació. I aquesta és una experiència que jo la dic amb melancolia perquè ja porto molts anys i aquesta sensació de que vas vivint històries del món, històries importants que queden diluïdes en el passat, jo la trobo terriblement depriment i injusta, i a més a més per a les persones que les viuen és horrorós perquè les guerres, la part més difícil d'una guerra és la reconstrucció, la postguerra, i sobre la postguerra no tenim cap record, no hi anem a fer res.

Tampoc fem res sobre la prevenció, és curiós això, la meitat dels grans conflictes que hem tingut aquest segle passat i que tenim, la part de la prevenció, que està, que era ben coneguda, no ha servit per res. El cas de Ruanda és el cas més bèstia de tot això, Ruanda va ser una genocidi que tothom sabia què anava a passar: Nacions Unides, tots els relators tenien sobre la taula no només els preparatius del genocidi sinó que tenien fins i tot com els milicians estaven marcant les cases de la gent que havien de matar, que estaven posant creus ja, i sabien que havien arribat els matxets pel genocidi, i se sabia com se seguia protegint i armant l'exèrcit que va fer el genocidi. Jo, ara que es parlava tant del tema de la guerra humanitària, he llegit alguns articulistes que diuen que s'havia d'haver intervingut a Ruanda. El que no sap la gent és que a Ruanda s'hi va intervenir de dues maneres: la primera va ser recolzant els que van fer el genocidi, armant-los durant anys; després va ser recolzant una guerra civil dels dos costats, del FPR, dels que després van entrar des d'Uganda per parar allò, i després, al mateix temps que entraven aquests van intervenir els francesos, per fer el que es va anomenar Operació Turquesa, que va consistir en protegir tot l'exèrcit genocida i portar-lo als camps de Goma, a l'antic Zaire, al Congo, i allà es va quedar aquesta gent durant dos anys que feien encara instrucció militar, etc. Jo tinc fotos, tinc una foto concretament, brutal, on es veu un mestre d'aquests que havia dirigit a la seva ciutat, al seu poble, el genocidi, l'havia organitzat i dirigit amb els milicians, quan va arribar al camp de refugiats de Benako, concretament, a aquesta persona se li va donar l'ordre de la seva zona del camp perquè l'ONU en aquell moment no tenia ni idea de què fer, què havia passat, ni volia actuar, i a més a més tota aquella gent havia sortit protegida per un exèrcit occidental. Aquest home, ell que era el genocida, va quedar com el cap de la zona del camp i els seus milicians, que eren els assassins, eren els que portaven l'ordre en aquest camp. Ja us podeu imaginar com anava la cosa. Això era una intervenció occidental. No és veritat que quan es diu si s'hagués intervingut... Jo sempre pregunto qui i amb quines intencions.

Fa unes setmanes vaig estar al Congo, vaig marxar justament quan començava la revolta de Líbia. Recordem que al principi d'aquestes revoltes del món àrab, va ser molt interessant per a tothom, apassionant, perquè vam veure una cosa de la que no en parlàvem i que ningú volia veure. Parlàvem del món àrab com l'amenaça de l'Islam, la guerra de civilitzacions, és a dir, tota la doctrina que ens havia posat el Bush, des de tota la retòrica i tota la parafernàlia que comença amb la invasió de Kuwait. I de cop i volta ens adonem que aquestes revoltes del món àrab volen democràcia, volen justícia, volen treballar, no són fonamentalistes i, de fet, ens ensenyen una cosa molt important a reflexionar en els nostres països que és el següent, és que el Nord i el Sud tenen una relació pèssima, o sigui, el Nord, amb democràcia, ric, etc., manté països del Sud amb dictadures, amb pobresa, etc., perquè no volen discutir la democràcia del Sud. Perquè de fet –i parlem ara del món àrab però és extensiu a tot el continent africà- és més fàcil i millor fer negocis amb el Gaddafi, tenir relacions indecents amb dictadors de països en els quals no hi ha sobirania del poble, per tant el poble no pot reclamar, no pot demanar les seves riqueses naturals perquè no té sobirania. Llavors, els països occidentals hem vist que tenim aquesta relació, que mantenim aquest tipus de relació, amb dictadors com el Gaddafi. Això obre un debat apassionant, un dels

més importants que tenim en el món global d'avui, que és aquesta relació Nord-Sud. La pregunta és: el Nord està disposat a acceptar la democràcia dels països pobres? Si l'accepta, quin preu ha de pagar? És a dir, tenim democràcies aquí i dictadures amigues a fora. Aquest tema és el tema important. Jo recordo que hi havia bastants debats sobre això a la premsa estrangera. De cop i volta torno del Congo, baixo de l'avió i veig que estem en guerra, estem en guerra i ara parlem d'avions, de la guerra humanitària, de salvar civils. I jo em creia que la primera discussió o el primer que va passar amb la revolta al món àrab és que una vegada saltessin els dictadors, veient cap a on va tot allò, nosaltres en els nostres països passaríem comptes a la gent aquella que va sortir als diaris retratada amb el Gaddafi, jo em pensava que la democràcia nostra sanejaria aquesta història, diríem, bé, ja n'hi ha prou d'això, no volem un Blair que es dedica a fer això –Blair és el que va obrir el camí-, no volem una hipocresia tal, no és de rebut que el senyor Sarkozy sigui el primer venedor d'armes a Líbia... Jo em pensava que passaria això i resulta que no, resulta que Sarkozy, que és el primer venedor d'armes, ara és el primer abanderat contra les armes que ell va vendre i, a més a més, la manera en què s'ha produït la seva voluntat d'atacar, si ho analitzeu bé, és una història jo diria gairebé rocambolesca, perquè Bernard Henry-Lévi, que ara està a Bengasi, va tornar a l'Elisi i li va explicar que havien d'intervenir, va portar uns amics seus de la resistència de Bengasi, i Sarkozy va reconèixer allò com la resistència però realment ningú no ha explicat encara en què consisteix això de la resistència. O sigui que és tot un tema de propaganda, de pressió de l'opinió pública, de cara a les properes eleccions que tenia Sarkozy. Jo crec que en aquest moment ell va a una guerra que és una guerra que té més a veure amb els seus interessos personals que amb el que diu de la guerra humanitària.

Jo crec que aquesta falta de context, aquest espectacle, és un dels temes del desengany del periodisme. Al mateix temps que l'excitació pel present, en certa manera, és molt emotiva, per això enganxa tant la gent, el curiós és que també ens frustra. Aquesta és la contradicció, perquè de fet és irreal, o sigui aquesta idea emotiva diàriament de que passen moltes coses està fora de la nostra pròpia naturalesa, nosaltres tenim una capacitat limitada per viure i per entendre i aquesta manera que la gent té, tanta preocupació pel que passa, i cada dia la tele d'una manera tan bestial i quan es lleva al matí veu morts i veu sang i veu fotos i veu guerres, jo crec que no té una relació real amb el que hauria de comportar la visió d'un món així que és prendre posicions, tenir criteri i que la gent agafés una posició. Més aviat crec que és anestesiant tot això, aquest periodisme, perquè és clar, un periodista que ara anés a un altre equip potser ens barallàriem i diríem però s'ha d'ensenyar tot això. Jo fins i tot tinc la desconfiança de que s'hagi d'ensenyar de la manera que s'ensenyava perquè crec que les intencions per ensenyar... per exemple quina utilitat té ensenyar morts en directe, quina utilitat té ensenyar cada dia tancs i avions, i no sentim a les persones, no sentim gent que parla, no sentim què pensa la societat d'allò. Penso que no té una utilitat realment humanitària, penso que té una utilitat més aviat de l'espectacle.

El que passa que la guerra humanitària... la gent diu "guerra humanitària" i tothom diu hem d'actuar, hem de fer, i no podem pensar bé, tot queda focalitzat en aquesta urgència. Fins i tot quan en aquests moments d'eufòria d'un tema, fan que tot el que està passant en el mateix moment en el món, s'esvaeixi completament. És bastant trist això, venir del Congo, que és un tema que de tant en tant és mediàtic, però és mediàtic d'una manera lamentable perquè només surt el tema de les violacions de les dones, jo estic fart de veure constantment reportatges, i periodistes, i fotògrafs que guanyen premis, i tot són dones que han estat violades, en fotos explicant la seva desgràcia... Això és també un espectacle perquè aquestes dones formen part d'una societat, la seva història és la història d'un país, hi ha els nens, hi ha els homes, hi ha la guerra i hi ha la responsabilitat del que està passant al Congo. Avui quan vas al Congo al·lucines perquè hi ha el dispositiu més important de Nacions Unides. No surten de les casernes, estan en allà, perquè quan sortien violaven a les noies. Tal qual. Jo vaig parlar amb un oficial i li vaig dir, escolta, això què és, perquè els veus allà

amb els fusells, apuntant a tothom, tancats a les casernes, i em va dir, no, no, és que aquí han posat una norma, després dels informes que han sortit, els soldats no poden sortir de festa, l'altre dia van agafar el contingent indi que estava traficant amb or (de les Nacions Unides). Veus l'exèrcit del Congo que es dedica bàsicament a extorsionar la societat, veus els traficants de les mines que tenen aeroports privats, carreteres obertes, protegits també per la pròpia policia i els alcaldes. Jo estava allà i a la ciutat de Goma es va incautar un carregament de 150 tones d'or. Era una quantitat impressionant. Un avió, matrícula americana, amb tres mercenaris. Sortia directament d'aquesta regió, que és una regió que no hi ha carreteres, la ciutat de Butembo és una ciutat que en aquest moment hi ha gairebé un milió de persones que han arribat com a refugiats i s'ha anat estenent per tota la zona de boscos, però penseu que no hi ha ni una carretera asfaltada, ni el carrer principal, no hi ha electricitat, no hi ha aigua corrent. Em van dir, escolta, tu ets de Barcelona, per què no fem una cosa, per què no ens envieu un cos de bombers, algú que ens ensenyi a fer de bombers, perquè hi ha incendis a les cases; no tenen bombers. Un milió de persones. En un dels barris que hi havia 300.000 persones hi havia dos metges. Doncs d'allà, d'aquesta ciutat, surten aquests avions, amb l'or, amb els diamants, amb tot això. No passar res. I el contingent de Nacions Unides està tancat a la caserna. Això està passant en el món aquest d'avui i això només surt quan té aquest moment de glòria quan parlem d'històries que jo les trobo bàsicament morboses, que és tot aquest tema de les violacions.

A més a més, aquesta manera emotiva de tractar el periodisme produeix també que les històries hagin de ser el màxim de simples perquè, és clar, si anem directament a l'emoció, no hi ha passat, no hi ha futur, no hi ha història, no hi ha narració, hem de fer històries curtes, històries ràpides i curtes. Això distorsiona completament el món en el que vivim, la realitat, avui precisament vivim un moment interessant, molt complex, vivim un moment difícil que necessita, jo penso, que canviem bastant la mentalitat que hem tingut fins ara que és molt de discussió i de lògica, d'enfrontament, i que canviem el xip i que anem més a una mentalitat de col·laboració, sobretot entre països, entre la gent que té recursos i la gent que no en té, i que anem a un diàleg, que busquem sortides més a l'estil Mandela, que parlem més d'humanisme i de contacte. Això és complicadíssim, això demana espais de discussió, de debat, demana molta discussió. Imagineu només la dificultat que és el barri del Raval de Barcelona, és una enorme dificultat la convivència. Això està demanant precisament uns escenaris de parlar, i estem creant uns escenaris de no parlar, de blanc i negre, de coses simples, de missatges molt raquítics. Jo penso que això sí que és un tema greu, és un tema gravíssim dins dels que he anat citant.

N'hi ha un altre que volia també citar que era el del sistema de treball, un sistema de treball que no és només del periodisme, crec que és de la pròpia societat. Un amic meu em deia que als hospitals, a les escoles, la gent ha deixat de fer la reunió de les vuit del matí, que és com una metàfora de que s'ha deixat de treballar en equip, precisament ara que vivim un món complex, un món en què s'ha de parlar molt. Quan jo vaig començar m'ho passava bomba, a mi m'agradava molt aquest escenari de la redacció sorollosa, que la gent es baralla, que la gent té opinions molt diferents, i discuteixes el que vas a fer. Aquest escenari del debat és l'escenari que avui necessitem i en canvi avui, no només en el periodisme sinó que tinc la impressió que a tota la societat hi ha com una mena de jerarquització total, és més important el que diu la Conselleria d'Educació que el que diuen els mestres. Em sembla un daltabaix enorme. Ara que hi ha els directors d'escola a mi m'arriben unes històries de com hi ha un control, una escola feta des de dalt, les escoles haurien de ser les que expliquen com s'ha de fer l'ensenyament, doncs és al revés. A les redaccions passa el mateix i això és terrible, vol dir que són éssers aïllats, individualitzats, que es neguen a tenir aquest debat necessari. Precisament ara fa uns dies ha mort Joaquim Ibarz, volia dir quatre paraules d'ell, perquè és la persona que quan jo vaig entrar en el Tel/Expres és el que em va rebre i el puc considerar el meu mestre com a periodista, i ell

precisament feia una redacció d'aquesta manera, ens barallàvem moltíssim, opinàvem tots diferent. Imagineu-vos a l'època de la transició, Basténier, Ibáñez Escofet, gent molt diferent, però bàsicament el que volíem era treure un producte en el qual el que sortia tingués vida i tingués veritat. I cito l'Ibarz perquè l'altre dia la Maruja Torres va fer un article bonic sobre ell en què deia que en el periodisme d'avui s'ha perdut aquesta convivència entre els mestres i els que aprenen, i que la jerarquia és al revés, avui a la gent que té experiència, que coneix les coses, no se la deixa participar en el debat. Això jo crec que passa a tot arreu, és una societat que està matant la gent amb experiència i s'els va substituint pel jove aquest que està disposat a fer una mica el que sigui precisament perquè el tenen en una precarietat laboral d'allò més lamentable.

Quan va començar la guerra del Golf, la primavera del 1991, recordo –això per tornar a parlar de la complexitat- que vaig marxar cap a Israel via Egipte. Recordo el dia aquell que hi havia una manifestació a la plaça Universitat i jo me n'anava sol cap aquella guerra estranya i un periodista del diari que manava bastant em va agafar pel braç i em va dir “vas a una guerra de la democràcia, a una guerra patriòtica, una guerra del bé”. Recordo que vaig agafar un avió, vaig volar sol perquè era un avió d'Air Egypt que tornava i aquell mateix dia al Mediterrani es va tancar ja l'espai aeri i començaven els avions a bombardejar, de manera que vaig viatjar sol, no em van encendre ni la calefacció, feia molt fred, i no em van donar ni sopar. Vaig arribar a El Caire i quan vaig arribar a un hotel i recordo que a la recepció veig un cartell que posava que les classes de donar el biberó serien a les cinc de la tarda, i pregunto “què són aquestes classes?”. I em va explicar el de la recepció, són els kuwaitians que estan a l'hotel – era un hotel car-, que les seves dones han hagut de fotre el camp i no porten les minyones, han vingut sense les minyones i amb els nens, i no saben com cuidar els seus fills. I vaig pensar, quina guerra patriòtica vaig a cobrir jo, no? I aquest era un bon reportatge, explicar això, però també hem de reconèixer que era un reportatge demagògic, en aquest sentit. En aquell mateix moment era veritat que hi havia aquest aspecte d'aquesta guerra però també hi havia com estaven represaliat la població del propi Kuwait.

I per parlar de més paradoxes d'aquest tipus volia destacar, a propòsit del tema del món àrab, la sèrie de paradoxes que hi ha sempre darrere d'una informació. Per exemple, la primera manifestació que es va fer, el 6 d'agost, a Kuwait contra l'invasor Sadam Husein, les persones que van sortir al carrer, els crits que feien eren “Sadam és un sionista, mort a Sadam”. També una altra contradicció d'aquesta guerra i del món àrab, o sigui, nosaltres anàvem a salvar els kuwaitians de Sadam, que era el nostre laic –us en recordeu, no- i la gent li cridava sionista. El mes de setembre es va fer una manifestació, convocada als terrats de Kuwait City, i la gent cridava “Alà és gran”. No sé si recordeu que al país més islàmic, que és Iran, als terrats, a la foto que va rebre el Premi Fotopress fa dos anys, també hi havia la gent cridant; les mateixes imatges, però cridaven “llibertat”. Una altra paradoxa del món àrab. I quan jo vaig arribar des d'Egipte en aquesta guerra que em van enviar a Israel, a Israel hi havia l'amenaça d'una guerra química i la gent estava bastant espantada perquè Sadam Husein havia començat a tirar Scuds i deien que tenien un producte químic, o sigui que hi havia armes químiques, i ens van fer disfressar a tots amb aquells equips antigas... Però al mateix temps que passava això, quan van començar a caure els Scuds, els soldats siris de la coalició internacional que estaven a Aràbia Saudita amb les tropes nord-americanes, també es van posar a cridar “Alà és gran”. I a Gaza i a Cisjordània vaig entrar-hi a veure què passava, i els israelians, que ens havien obligat a anar a tots amb màscares antigas, no van repartir màscares, no van protegir a ningú, i els palestins cridaven també “Alà és gran” quan queien els míssils sobre Israel.

Totes aquestes paradoxes, aquestes contradiccions ens obliguen al que deia abans, que no podem fer l'observació de les coses, no podem fer el reportatge, agafant-nos només a aquests aspectes. Hagués estat molt bonic que jo hagués fet el súper

reportatge dels nens, que el vaig fer, però s'ha de contextualitzar, no és l'únic que estava passant. I això és un tema que el periodisme perd de vegades de vista, o sigui que ho aplatja tot i no ens adonem de la complexitat. En aquest moment, per exemple, quan parlem de les revoltes del món àrab, jo suposo que la gent té una gran confusió perquè, per exemple, com és Iemen? No s'explica bé. Les diferències que hi ha entre uns i altres països són molt importants. I això no s'acaba d'explicar, sempre estem caminant en el tòpic.

Penso que el camí del bon reporterisme és el camí de tota la vida, és l'obvietat, és anar als llocs una altra vegada, invertir en terreny, invertir en gent que té la passió de viatjar, la passió d'observar, la passió de fer parlar les pròpies societats, barrejant-nos amb la gent, convertir el periodisme en una experiència de vida que puguis transmetre les coses que vius, fer de traductors, com deia Kapuscinski, o fer allò que diu Terziani tan bonic, fer de pont. El periodista té l'avantatge de, en un món tensionat, en un món de conflicte, normalment els dos bàndols enfrontats estan posicionats en veritats que són mentides, estan posicionats en la propaganda; el periodista és el que va amunt i avall en aquest pont –explicava Terziani- i quan tu estàs a la guerra dels Balcans i a Belgrad estan explicant i passant pel·lícules dels *ustaše* croates assassinant gent a la Segona Guerra Mundial, el periodista té la possibilitat d'anar-se'n a Zagreb i veure com també els croates passen pel·lícules de propaganda, i pujar una mica i explicar des de dalt tot aquest embolic de les coses, no fer el paper de propagandista. Només si ho fem així crec que aconseguirem oferir suficients elements perquè sigui la pròpia societat qui es faci una idea del que passa.

Jo volia dir unes paraules sobre Wikileaks. El Javier Bauluz, com que ell ha muntat una web que es diu Periodismo Humano, parlarà de tot això, ell és un dels que està posicionat ja clarament en la idea de que no hi ha res a fer en el periodisme tal com és avui i que el periodisme empresarial i tot això està completament fora de la qualitat. Això de Wikileaks ho he trobat molt interessant. Vaig escriure un article que intentava ser una mica irònic perquè Wikileaks és com si ens hagués castigat a tots els periodistes de cara a la paret i ens hagués dit "nois, a fer els deures". A més ho ha fet amb força gràcia, perquè ha agafat els millors diaris del món, teòricament els més seriosos, els hi ha fotut allà un mamotretó de feina terrible i, com deia *El País*, tenien un "búnker" on hi havia trenta persones, tots els especialistes llegint i a veure què publicaven. Jo m'imagino que això és un càstig dels primers de la classe del món, ara fareu els deures i explicareu el que heu callat. I, curiosament, tots aquests diaris van començar a explicar coses que s'havien callat però que a més a més tothom deia "ah, ja ho sabia", ja ho sabíem però mai ho havien posat en portada, sempre anava allà a peu de pàgina. És divertit perquè m'he trobat molts periodistes amics que em diuen "bé, però aquesta relació que el Moratinos no volia això del Polisario, això se sabia de tota la vida". "Sí, però a veure, poseu-lo, publiqueu-lo". Però ho han publicat quan ho ha dit un altre, que ja em diràs aquesta posició hipòcrita de que quan el que dius no és teu, no et compromets i ho pots publicar. Hi ha diaris d'aquests seriosos que, recordo l'època quan es debatia si els diaris havien d'incorporar les notícies del cor, que es deia "home, això és tema del cor, de l'*Hola* i demés", tots aquests diaris seriosos no volien perdre aquest públic i va haver-hi un període, que es pot mirar a les hemeroteques, que no es publicava "A la Lola Flores li ha sortit un gra", es publicava "Segons diu l'*Hola*, a la Lola Flores li ha sortit un gra". I això es va anar arreglant i amb el temps ja diuen "A la Lola Flores li ha sortit un gra". Però primer va haver-hi aquesta mena d'interludi. Doncs una mica amb això del Wikileaks s'ha fet, o sigui, primer es protegeixen de que no ho han dit ells, però els del Wikileaks els han condemnat a que ells no donen la informació sinó que obliguen a que ho tami el propi periodista. O sigui, de fet, és divertit perquè els debats que hi ha hagut sobre això dels propis directores de diaris es tiren el "farol" de que donen exclusives. En realitat estan donant coses perquè els hi estan dient que les han de donar o sinó les donaran a un altre.

Això crec que és molt esperançador perquè obre una via, de fet ens explica que la nostra societat, de la mateixa manera que va bastant enrere, es pot anar estavellant i es pot anar tancant com anem veient, vivim en un moment de molt tancament, de molt poc debat, de molt poc criteri, al mateix temps encara té possibilitats, no és una societat totalitària, completament hermètica, i encara té totes aquestes possibilitats de que l'agitin i que l'obliguin a canviar. Jo crec que els diaris han millorat des de Wikileaks. No del tot, perquè encara estem esperant que ens expliquin què ha passat amb tot això del tema financer internacional, encara estan fent propaganda d'aquest tema. I jo espero amb il·lusió, no sé si Wikileaks o algú altre, perquè els de Wikileaks ja van agafar el disquet amb les dades d'un banc suís i estan amenaçant de que tenen informació important sobre el Banc d'Amèrica, sobre què ha passat exactament. Perquè la gent es pregunta on són els diners, què ha passat aquí? Però no es fa un periodisme de responsabilitats, de responsabilitzar la gent que ha fet aquest robatori a gran escala que han hagut de pagar els poder públics. I això que no s'està fent acabarà sortint per algun lloc. Jo penso que, com el llibre *Indigneu-vos*, que és interessant, de Stéphan Hessel, ens estan dient que la societat està empobrida, que no hi ha diners, i a més explica una cosa curiosíssima, molt interessant i provocativa, per reflexionar, ell diu "la millor Europa que s'ha fet mai és la de la reconstrucció després de la Guerra Mundial que estava en una pobresa absoluta", pobres com una rata, Europa estava destruïda i es va fer l'Europa social, la seguretat social, els sindicats... del benestar social, es va construir a l'època en què érem més pobres. Avui que vivim en un món ric, molt ric, com és que hem de buidar el contingut social de les coses que té la nostra societat, la protecció que té la nostra societat, l'educació..., hem de baixar tota la inversió que hi ha en això, que és de tothom, ¿com és que ho hem de fer si hi ha diners? Ara la pregunta és ¿on són els diners? Potser ens ho explicarà Wikileaks. I aquí ho deixo. Moltes gràcies.